

Et eventyr om kongeligt genbrug, som endte med at blive til en by

Der var engang en konge. Han hed Frederik d. 2. Han havde mange slotte rundt omkring i Danmark. Dengang rejste kongen nemlig rundt i hele landet, så han kunne vise, at det var ham der bestemte, og alle de steder han kom, skulle han have et sted, han kunne bo.

I Skanderborg havde han dog ikke et slot. Her lå der i stedet en gammel og slidt middelalderborg. Det ville han lave om på. Derfor bestemte han, at borgen skulle bygges om til et smukt og prægtigt slot, som skulle være en konge værdigt. Der var dog et problem, for det var meget dyrt at lave sådan et slot, som kongen drømte om. Der skulle nemlig laves en masse nye mursten og andet byggemateriale, og den slags koster mange penge. Hvad skulle han dog gøre?

Kongen og hans rådgivere kløede sig i skæget og tænkte så det knagede. Til sidst var heldigvis én der råbte: *"jeg har en idé!"*. Alle blev helt stille. De var lutter øren og meget spændte på, hvad det mon var for en idé. Og I kan tro, at det var en rigtig god idé.

Sagen var nemlig den, at der i nærheden af Skanderborg, som faktisk slet ikke var blevet til en by endnu, lå et gammelt munkekloster. Et munkekloster er sådan et sted, hvor der kun må bo mænd, som tror på, og arbejder for Gud hele dagen lang. Og nu var det sådan, at der ikke længere boede en eneste munk på klosteret, som derfor var helt tomt og ubrugt. Så ham der havde fået idéen sagde, at: *"fordi klosteret ikke længere bliver brugt, kan kongen jo bare bestemme, at det skal rives ned. Og så kan han genbruge de gamle fine røde mursten til det nye slot"*.

Og det gjorde kongen. Han beordrede at klosteret skulle rives ned, og at et stort slot skulle bygges af genbrugsmaterialer. Så sådan gik det til at det store kongeslot blev bygget, og her tilbragte kong Frederik, hans kone Dronning Sofie og deres syv børn meget tid med f.eks. at gå i kirke, tage på jagt eller sejle i Skanderborg Sø.

Efter kongens død blev slottet brugt af forskellige konger og deres familier i mange mange år. Men til sidst var slottet efterhånden både gammelt og slidt, og kongefamilierne kom ikke længere til Skanderborg. Derfor blev slottet solgt til en mand, som besluttede, at det skulle rives ned. Det var lidt ærgerligt, men til alt held lod han kongens gamle kirke stå – og den kan I stadig se den dag i dag. Det er den kirke, der hedder Skanderborg Slotskirke, som nogen af jer måske kender?

Og heldigvis var manden faktisk ret klog. Ligesom den gamle kong Frederik, vidste han, at de gamle mursten ikke fejlede noget, og at de fleste af dem sagtens kunne genbruges. Så da der på et tidspunkt skulle bygges nye huse i Skanderborg, der efterhånden var blevet en rigtig by, blev de gamle mursten atter genbrugt... Det var da smart, ikke?

Se det er, hvad jeg vil kalde en god og klog genbrugshistorie, som vi alle sammen kan lære af, for murstenene levede lykkeligt til deres ende, og har givet mange mennesker et hjem at bo i. Og hvis I en dag går igennem Skanderborg, kommer I måske forbi den gamle Slotskirke eller husene i den gade, der hedder Borgergade, og så ved I, at her er der spor efter meget gamle dages genbrug. For hvorfor smide noget ud, som sagtens kan bruges igen eller af andre end én selv?

Den store skraldespand i Skanderborg Sø

Engang for meget længe siden, skulle menneskene selv lave alt, hvad de havde brug for. Det gjaldt både mad, tøj og forskellige ting og sager. Den tid kalder vi for stenalderen, og det gør vi fordi mennesker lavede deres knive, økser og pile af sten. Når vi har brug for nyt tøj, nye ting eller mad, går vi for det meste ned i en butik og køber det. Så livet i stenalderen var helt forskelligt fra vores liv i dag. Det er faktisk helt mærkeligt at tænke på, men på den tid havde menneskene hverken genbrugspladser, skraldemænd og skraldebiler. Så når de skulle af med affald, smed de det da bare i naturen, og så tænkte de ikke mere over det. Det var ikke så godt! Heldigvis var alt deres affald lavet af ting, der stammede fra dyrene eller naturen, så det forurenede ikke på samme måde som plastik ville gøre.

Allerede i stenalderen boede der mennesker i Skanderborg. De boede ved et sted, der i dag kaldes Ringkloster. Det ligger ved Skanderborg Sø, hvor træerne dengang stod meget tæt. Der var faktisk en hel urskov. Og her havde menneskene en fin lille lejr, hvor de lavede bål, spiste dejlig mad og havde det rart. Det ved vi, fordi de smed deres affald ud i søen, hvor det meste blev liggende indtil der mange tusinde år senere, var nogle arkæologer, der fandt det! En arkæolog er forresten sådan en, der graver i jorden, og finder spor efter gamle dage. Og fordi affaldet ikke rådne væk, men blev fundet igen, kan vi altså fortælle en masse om stenalderen, og vi kan også fortælle, at Skanderborg Sø var én stor skraldespand dengang. Det sidste lyder egentlig ikke så rart.

Så når stenaldermenneskene skulle have mad, måtte de altså selv skaffe det. Og hvis de skulle få lyst til kød, måtte de gå på jagt efter vilde dyr med bue og pil, og bagefter stege fangsten over bålet. Det er noget vi ved, fordi der lå knogler fra vildsvin, hjorte og urokser sammen med gamle pilespidser i søens affald. Desværre er uroksen uddød, men så er det jo spændende, at vi kan finde spor efter den – er det ikke rimeligt sejt!?

Når de så havde jaget, dræbt og stegt deres bytte på bålet, så spiste de dyrenes kød og brugte pelsen til tøj. Knoglerne og gevirerne brugte de til at lave økser og andre ting af. De har altså været ret seje, for tænk sig, de har brugt alt det, de overhovedet kunne, fra de dyr de fangede. Men det de ikke kunne bruge eller, smed de altså ud i søen.

Det var også sådan, at hvis et af børnene legede vildt, og måske kom til at ødelægge en af de fine lerpotter, så smed de skårene ud til alt det andet affald – for det der med at sortere affald, var slet ikke opfundet endnu. Og så er en lerpotte forresten ikke sådan en man tisser i, det er faktisk en slags skål eller gryde af brændt ler, som blev brugt, når der skulle laves mad over bålet.

Og så skulle man jo egentlig tro, at alle de knogler og alt det andet affald, som de smed i søen, bare ville rådne væk, eller forsvinde af sig selv. Men det gjorde det altså ikke. For som I nok kan høre, har vi fundet deres affald. Og det der ikke er rådnet væk, eller er blevet fundet af de der arkæologer, det ligger der endnu.

Se det er værd at huske næste gang, vi har madaffald eller glasskår eller noget helt tredje, vi skal af med. For det vi smider i naturen, bliver liggende eller tager meget lang tid om at forsvinde. Så selvom det er spændende, at vi kan fortælle om stenalderen ved at kigge på deres affald, skal vi ikke gå og smide vores affald i Skanderborg Sø eller andre steder i naturen. Det er nemlig bedst, at vi sorterer og putter vores affald i den rigtige skraldespand, så det ikke ligger og forurener vores smukke natur.

Stine Hagen Kongsted
Museumsformidler ved Museum Skanderborg
Adelgade 5
8660 Skanderborg

Den store krig og soldaternes affald i Skanderborg Dyrehave.

En gang for lang tid siden var der en stor krig. Den kalder vi 2. verdenskrig, fordi det faktisk var hele verden, der var i krig. Dem vi var i krig med var Tyskland, og det var, kan I nok forstå, ikke særlig sjovt. Men heldigvis er vi gode venner med Tyskland i dag, og den store krig har været slut i rigtig mange år.

Men dengang der var krig, der kom krigen og soldaterne også til Skanderborg. Her opdagede de tyske soldater, at der var en fin skov. Det er den skov, der hedder Skanderborg Dyrehave. Her ville de gerne være, og derfor indhegnede de hele skoven. Og så lavede de en lejr med en masse træhytter, hvor der var kontorer og soveværelser og alt muligt andet. Herfra skulle de holde øje med flyvemaskiver.

Skoven ville de gerne have for sig selv, og de bestemte, at det kun var deres venner der måtte være i skoven. Så for at holde alle de andre ud af Dyrehaven var det ikke helt nok bare at hegne den ind. Så de gravede også nogle store huller i jorden. De var så store, at der kunne sidde en voksen mand i dem. Det har sikkert taget lang tid at grave sådan et stort hul! Den slags huller har et mærkeligt navn, de hedder nemlig løbegange. Herfra kunne soldaterne holde øje med, om der skulle være nogen, der forsøgte at snige sig ind i Dyrehaven, selvom de ikke måtte.

Nogle gange kunne dagene vidst virke meget lange, når soldaterne skulle sidde dernede i hullerne og holde vagt. Så indimellem har de siddet og spist mad eller drukket og lavet forskellige ting, for at få tiden til at gå hurtigere. Det er der nemlig noget der tyder på, for soldaterne glemte at rydde op efter sig, dengang krigen sluttede, og der blev fyldt jord i hullerne. Og de ting de glemte, kan fortælle os noget om, hvad det egentlig var de lavede, når de sad i hullerne.

Alt det har vi fundet ud af, fordi der har været arkæologer på opdagelse i Dyrehaven. Faktisk ligesom de var det ved Skanderborg Sø. I Dyrehaven fandt arkæologerne mange spor efter soldaterne. For nede i de gamle huller lå der nemlig alle mulige mærkelige sager og forskelligt affald. Der var både gummislanger og noget ledning, som vi ikke helt ved, hvad de har brugt til. Og så lå der også glasflasker, hvor der vist har været en meget stærk drik i, som hedder Cognac, og som nogle voksne godt kan lide at drikke. Der var også gamle jerndåser, der nok har været mad i, og så var der også æggeskaller. Tror I måske, de har spist deres madpakker nede i hullet, eller hvad tror I de har lavet?

Men det var altså ikke det eneste sted, de havde smidt deres affald. For selvom der egentlig var en losseplads i Skanderborg dengang, så var soldaterne ikke ret gode til at aflevere deres affald der. Det var også noget af det arkæologerne fandt ud af, da de gravede efter spor i Dyrehaven. Der fandt de nemlig sporene efter, noget de kalder et affaldshul. Det er altså skørt med alle de mærkelige navne, synes I ikke?!

Et affaldshul er et hul, som er blevet gravet, for at mennesker kan smide deres affald deri. Og nede i soldaternes hul var der fyldt med alt muligt affald. Det var hverken sorteret, smidt på lossepladsen eller rådnet væk, men lå der stadig efter lang tid. Og der lå både ødelagt porcelæn, gamle læderstøvler, glasskår, ledninger, en ovnlåge, patroner fra en riffel, en tube skocreme og dyrekogler, som var blevet til overs fra madlavningen og meget meget mere.

Det var altså ikke særlig godt. For naturen og dyrene har ikke godt af, at der ligger affald rundt omkring. Heller ikke hvis vi graver det ned, og glemmer alt om det. For som I har kunnet høre i de tre fortællinger, så forsvinder affaldet ikke af sig selv, bare fordi vi smider det ud, og derfor skal vi være rigtig glade for, at vi er blevet meget klogere i dag. Og at der er nogle dygtige mennesker, der ved præcis, hvad vi skal gøre med vores affald, og som kan lære os om det.